

Beredskap på arbetsplatsen

- EN FACKLIG FRÅGA

Fackets historiska roll att **samla, samordna och stötta** är särskilt viktigt i kristider

De senaste åren har världen omkring oss förändrats i en takt få kunde förutse. När Ryssland invaderade Ukraina blev det som tidigare känts avlägset plötsligt en realitet i vårt närområde. Konsekvenserna har varit omfattande – inte bara för det internationella samarbetet, utan också för hur vi i alla i Sverige måste förhålla oss till vår egen säkerhet. Det gäller inte minst oss som fackliga organisationer.

Historiskt har facken tagit ett stort ansvar och fungerat som en länk mellan försvaret och civilsamhället. Organisationen **Folk och Försvar**, som grundades mitt under brinnande krig 1940, var ett initiativ av de tre fackliga centralorganisationerna och andra organisationer.

Nu måste vi återigen kliva fram och ta ansvar.

Sveriges totalförsvaret ska skydda och försvara landets fred och frihet samt rätten att leva på det sätt som vi själva väljer. Det handlar bland annat om att upprätthålla värderingar om demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Där spelar det fackliga engagemanget en viktig roll.

Kunskap är en viktig del av beredskapen. Många saknar grundläggande kunskap om vad en höjd beredskap i samhället skulle innebära för den egna yrkesrollen och på arbetsplatsen. Där vill vi bidra till totalförsvaret genom att sprida kunskap, förbereda och stötta arbetet med beredskap. Inte minst med hjälp av våra engagerade medlemmar och förtroendevalda.

Beredskapsfrågorna berör oss alla, oavsett yrkesidentitet. Det här materialet står därför **LO**, **Saco** och **TCO** gemensamt bakom. Syftet är att belysa vikten av beredskap samt att ge konkreta rekommendationer för hur fackliga organisationer kan bidra.

Genom att sprida kunskap och öka medvetenheten kan vi tillsammans ta vårt ansvar för att stärka beredskapen. Det är avgörande att våra arbetsplatser är förberedda på att hantera kriser och bidra till samhällets försvar i en oförutsägbar omvärld.

Johan Lindholm
ordförande för LO

Sofia Rydgren Stale
ordförande för Saco

Therese Svanström
ordförande för TCO

Tre frågor till...

Therese Svanström, TCO

1. Varför är ett aktivt civilsamhälle lika viktigt som ett militärt försvar?

– Ett land skyddas självklart av ett väl fungerande militärt försvar, men i vardagen behöver vi också ett starkt civilsamhälle. Det handlar om att vi tillsammans värnar, vårdar och utvecklar tillit och öppenhet. Just den kombinationen – ett bra försvar och ett starkt civilsamhälle – är grunden för en stabil demokrati.

2. Hur väl förberedda är tjänstemännen på en kris- eller krigssituation?

– Kunskap är en central del av beredskapen, och TCO har sett i en undersökning att sju av tio tjänstemän faktiskt vill bidra i en kris- eller krigssituation. Men samtidigt är det bara två av tio som har fått tydlig information från sina arbetsgivare om vad som förväntas av dem. Vi ser också en skillnad mellan privat och offentlig sektor där offentligt anställda generellt är bättre informerade. Det visar att det finns ett stort behov av att höja kunskapsnivån och förtydliga rollerna på arbetsplatserna.

3. Vad kan fackförbunden bidra med för att stärka Sveriges beredskap?

– Facket har redan en viktig roll i samhället genom att samla människor, sprida kunskap och stötta vid förändringar. När säkerhetsläget nu förändrats och det civila försvaret ska byggas upp igen vill vi tillsammans med TCO:s medlemsförbund – och hela fackföreningsrörelsen – vara en naturlig del i det arbetet. Genom att ta initiativ till utbildningar, informera om beredskapsfrågor och samarbeta med arbetsgivare kan vi se till att tjänstemän får rätt förutsättningar att bidra. Vi menar att fackliga organisationer självklart hör hemma i totalförsvaret och kan göra stor skillnad för Sveriges säkerhet och sammanhållning.

Tre frågor till...

Sofia Rydgren Stale, Saco

1. Hur viktigt är det att LO, TCO och Saco agerar gemensamt i beredskapsfrågor?

– Det är helt avgörande. Ska vi bygga ett starkt totalförsvaret och en verklig motståndskraft i samhället, då måste vi göra det tillsammans. Fackföreningsrörelsen samlar över 3,5 miljoner arbetstagare. Det innebär ett stort ansvar, men också en enorm kraft. När LO, TCO och Saco agerar gemensamt får vi både legitimitet och genomslag. Beredskapsfrågorna spänner över hela arbetsmarknaden, och där har vi olika perspektiv som kompletterar varandra. Just därför är samverkan inte bara viktig, utan nödvändig.

2. Hur ser du på behoven hos Sacoförbundens medlemmar?

– Våra medlemmar finns ofta i nyckelroller i samhället, till exempel inom vård, utbildning, teknik, offentlig förvaltning och många andra områden. Det gör att beredskapsfrågorna blir väldigt konkreta. Ett tydligt behov är kunskap och förmåga att hantera informationspåverkan. Försök att sprida desinformation pågår redan idag, och det riktar sig inte minst mot arbetsplatser och professioner med stort ansvar. Där behöver både arbetsgivare och arbetstagare vara bättre rustade. Samtidigt handlar det om att säkerställa att verksamheter fungerar även under påfrestning. Våra medlemmar behöver tydliga strukturer, utbildning, mandat och övning för att kunna göra sitt jobb, också i ett krisläge.

3. Vad har Saco för planer framåt?

– Vi intensifierar arbetet tillsammans med våra medlemsförbund för att tydliggöra Sacos roll i totalförsvaret. Det handlar både om att identifiera behov och om att omsätta dem i konkreta insatser. Till exempel deltar Saco aktivt i relevanta forum, som i regeringens näringslivsråd för totalförsvaret och krisberedskap. En viktig del framåt är också att stärka kunskapen ute på arbetsplatserna. Förbundens förtroendevalda, som redan är kända bland medarbetarna och har ett förtroendekapital, är ofta otroligt viktiga bärare av beredskapsfrågorna; i att informera, skapa förståelse och bidra till att bygga verklig motståndskraft. Och jag vill understryka: i en tid där desinformation används som verktyg är det viktigare än någonsin att vi står upp för fakta, kunskap och ett öppet samtal. Där har Saco en självklar roll. Det är frågor vi arbetar med hela tiden.

Tre frågor till...

Johan Lindholm, LO

1. Hur ser LO på frågan om Sveriges beredskap?

– Att samhället rullar på. Oavsett om det är kris, pandemi, krig eller vardag är det helt avgörande för Sveriges beredskap. LO-förbundens medlemmar är de som kör tågen, lägger rälsen, vårdar de sjuka och kör folk till jobbet. Vi producerar både försvarsmaterial och det som ska på export så att pengarna rullar in till statskassan så att vi kan utveckla Sverige. På så sätt är beredskap allas vår vardag. Det vi gör varje dag på jobbet bygger Sveriges beredskap.

2. Hur ser beredskapen ut idag tycker du?

– Våra förbundsmedlemmar vittnar om att listan på åtgärder, som behöver åtgärdas för att få till en bra beredskap, är väldigt lång. Går inte tågen i tid när det är fred så gör de troligtvis inte det när det är kris eller krig heller. Om infrastrukturen är eftersatt även när ekonomins hjul snurrar på, så kommer det inte att finnas tid eller mer pengar för att rusta Sverige starkt när det brinner till. Är sjukvården underbemannad i fredstid så kommer det inte lösa sig med bemanning när läget kanske snabbt blir värre.

3. Vad har facket för roll?

– Vi i facket spelar en viktig roll som pådrivare, både på arbetsplatser men också i samhället. Vi behöver investera i Sverige, så att Sverige fungerar redan i fredstid. Vi blir inte bättre rustade än vad vi riggat för redan när allt är som det ska. Tiden är knapp och behoven är enorma. Det måste vara slut på duttande i marginalen. Nu lyfter vi tre fackliga centralorganisationer, som tillsammans samlar alla Sveriges arbetstagare, frågan om beredskap ihop. Det är ett steg i detta viktiga arbete.

I en kris är det mycket viktigt att
samhället rullar på som vanligt.
Våra verksamheter måste kunna fungera
även under samhällsstörningar.
Det gäller oss alla.

Så påverkas **anställda och arbetsplatserna** i en kris

Sveriges totalförsvaret består av en militär och en civil del. Om samhället höjer sin beredskap eller hamnar i krig kommer alla personer i åldrarna 16–70 år att behöva bidra till totalförsvaret. Det kan handla om att delta i det militära försvaret som soldat, eller i det civila försvaret och säkerställa att till exempel transporter, livsmedelsförsörjning och sjukvård fungerar.

Vid höjd beredskap kan regeringen besluta att regler om allmän tjänsteplikt ska gälla. Ett sådant beslut kan avse en viss del av landet eller en viss verksamhet. Även de anställda som inte omfattas av värnplikt eller civilplikt kan då komma att påverkas i sitt arbetsliv. För att allmän tjänsteplikt ska gälla för enskilda personer krävs ett särskilt beslut som omfattar dem. Många

kommer att gå till jobbet som vanligt, men under delvis ändrade förutsättningar. Tjänstgöringsskyldigheten kan till exempel skärpas, och en arbetstagare får inte säga upp sig under tiden hen omfattas av allmän tjänsteplikt.

Statliga myndigheter fattar beslut om allmän tjänsteplikt för sina egna verksamheter. För övriga arbetsgivare är det Arbetsförmedlingen som fattar sådana beslut.

Läs mer:

Totalförsvaret – du är en del av Sveriges beredskap
<https://www.mcf.se/>

Förändringar i avtal och arbetsrätten

I händelse av krig eller krigsfara kan de arbetsrättsliga reglerna tillfälligt ändras. Det innebär bland annat att det kan bli färre semesterdagar och svårare att beviljas annan ledighet. Det kan också innebära förändrade arbetstider och arbetsuppgifter.

Det finns en särskild **arbetsrättslig beredskapslag (1987:1262)** i Sverige, som kompletterar annan lagstiftning i arbetslivet om landet hamnar i krig. Regeringen kan också besluta att lagen ska tillämpas om landet är i krigsfara, om det är krig utanför Sveriges gränser, eller om Sverige har varit i krig eller krigsfara.

Med stöd av beredskapslagen kan regeringen bestämma att helt eller delvis begränsa bland annat rätten till föräldra-

ledighet, ledighet för fackligt uppdrag och möjligheten att strejka. Regeringen kan dock inte på egen hand bestämma att lagen ska gälla utan begränsningar; riksdagen måste först godkänna att lagen ska tillämpas, för att säkerställa ett demokratiskt beslutsfattande.

Arbetsmarknadens parter kan ingå kollektivavtal som gäller vid krig och krigsfara. Dessa kallas beredskapsavtal. Beredskapsavtalen gäller istället för andra kollektivavtal under den tid som den arbetsrättsliga beredskapslagen tillämpas. Om någon bestämmelse i ett kollektivavtal bedöms vara till skada för totalförsvaret kan regeringen dock besluta att den bestämmelsen inte ska gälla.

Vad händer om företagets viktigaste
nyckelpersoner inte kommer till jobbet för
att de har krigsplacering någon annanstans?
Eller om en viktig komponent i produktions-
ledet plötsligt inte finns tillgänglig längre?
Frågor om hur verksamheten ändå kan
upprätthållas måste besvaras.

Rollen som **förtroendevald** vid höjd beredskap

Fackligt förtroendevalda har en viktig roll på arbetsplatserna även vid höjd beredskap och krig. För att kunna genomföra sitt uppdrag på ett bra sätt under sådana förutsättningar krävs att både förtroendevalda och arbetsgivare har tillräcklig kunskap och förståelse för vad rollen innebär och vilken nytta den kan göra.

1. DIALOG OCH FÖRHANDLINGAR MED ARBETSGIVARE

Det första du bör göra som förtroendevald är att undersöka vilken beredskapsplanering som finns på arbetsplatsen. Kanske finns det redan en god beredskapsplanering eller så har frågan knappt berörts tidigare. Förutsättningarna kan se mycket olika ut. Som förtroendevald kan du vända dig direkt till arbetsgivaren med frågor, och i nästa steg informera medlemmarna. Du bör också betona vikten av att medarbetarna blir delaktiga i beredskapsplaneringen, bland annat genom att använda de forum för diskussion med

arbetsgivaren som finns på arbetsplatsen. Vissa delar av arbetsgivarens beredskapsplanering kan omfattas av förhandlingskyldighet enligt medbestämmandelagen (MBL). Det gäller om planeringen omfattar viktigare förändringar av verksamheten. Inom ramen för samverkansavtal är det lämpligt att ta upp hur ni gemensamt förbereder arbetsplatsen för en situation med höjd beredskap i samhället och hur ni tar tillvara enskilda medlemmars kunskap.

2. DELTA I BEREDSKAPSPLANERINGEN

Planering är en viktig del av beredskapen. Arbetsplatser påverkas på olika sätt om samhället höjer sin beredskap eller Sverige hamnar i krig, och det är viktigt att ha en bild av hur verksamheten kan komma att påverkas. Det är till exempel inte säkert att alla anställda kommer att vara på plats som vanligt. Vissa tjänstgör på andra platser i försvaret, som soldater eller genom att göra civilplikt. Andra kanske inte kan ta sig till jobbet om vägar och järnvägar inte fungerar. Ändå måste verksamheten fungera. Som förtroendevald deltar du i arbetet med att inventera och planera tillsammans med arbetsgivaren, för att komma fram till vilka effekter en höjd beredskap kan få på arbetsplatsen. Förtroendevalda kan sedan få i uppdrag att infor-

mera medlemmarna på arbetsplatsen om hur de berörs. En grundläggande fråga att ställa är vilka delar av verksamheten som måste fungera oavsett samhällets beredskapsnivå, och vilka delar som eventuellt kan avvaras? Den frågan besvaras ofta bäst av arbetsgivare och medarbetare gemensamt, eftersom de har inblick i olika delar av verksamheten och i hur arbetet går till i praktiken. Om arbetsgivaren inte tar initiativ till en gemensam planering kan förtroendevalda på arbetsplatsen lyfta frågan, och även få stöd av sitt fackförbund om det skulle behövas. Även andra anställda kan förstås påtala vikten av beredskapsplanering på arbetsplatsen och då få hjälp av sina fackligt förtroendevalda att driva frågan.

Frågor som arbetsgivaren och medarbetarna behöver ställa sig tillsammans kan vara:

- Vad behöver planeras i organisationen?
- Vilken verksamhet ska bedrivas?
- Finns det varor eller tjänster i produktionen som inte kommer att vara lika efterfrågade i en beredskaps- eller krigssituation?
- Kommer totalförsvaret ställa krav på någon särskild planering?

3. SKYDDSFRÅGOR OCH ARBETSMILJÖ

En bristande beredskap på arbetsplatsen kan utgöra risker i arbetsmiljön och kan därför vara en fråga för fackligt förtroendevalda eller skyddsombud. Om till exempel bristande bemanning i verksamheten utgör en arbetsmiljörisk i fredstid behöver man undersöka hur risken ser ut vid höjd beredskap, i en situation där vissa av medarbetarna kanske inte är på arbetsplatsen.

För att alla anställda ska kunna utföra sitt arbete vid höjd beredskap krävs en arbets-

plats och arbetsmiljö som är så trygg som möjligt. Det gäller allt från den rent fysiska säkerheten, som tillgången till ändamålsenliga skyddsrum, till digitalt skydd mot cyberattacker.

Arbetsgivaren ska informera alla medarbetare om vad som gäller, till exempel rutiner för hur man utrymmer arbetsplatsen och hantering av digitaliserad information. Som förtroendevald kan du ställa krav på arbetsgivaren att vidta de åtgärder som behövs.

Att förbereda sig för krig och invasion är en sak. Men det gäller också att värja sig mot fientliga handlingar som redan idag pågår och vars syfte är att underminera vår demokrati.

Vi måste skydda oss mot cyberattacker och spridning av falsk eller manipulerad information. Ett starkt civillsamhälle är grunden för detta skydd.

Börja nu!

Det finns flera sätt att informera sig om hur arbetsplatsen kan komma att påverkas vid höjd beredskap.

- **PRATA MED DINA KOLLEGOR OCH FACKLIGT FÖRTROENDEVALDA**
– vad vet ni om vilken beredskap som finns?
- **PRATA MED ARBETSGIVAREN**
– fråga om beredskapsplanering och ställ krav på att alla anställda informeras om vad som gäller.
- **KONTAKTA AKTUELL FACKLIG ORGANISATION**
– som medlem kan du bland annat få råd och stöd i kontakten med arbetsgivaren och även konkret information om till exempel vilka avtal som gäller.
- **TA REDA PÅ MER**
– Myndigheten för civilt försvar (MCF) har ansvar för att stödja samhällets beredskap vid olyckor, kriser och civilt försvar. På **MCF:s webbplats** finns samlad information om krigsberedskap och civilt försvar. Där finns bland annat stödmaterial som riktar sig specifikt till olika målgrupper och verksamheter, myndigheter, kommuner, regioner och företag.

Vill du veta mer? Kontakta någon av centralorganisationerna eller ditt fackförbund.

Barnhusgatan 18, Stockholm
Tel 08-796 25 00
E-post: info@lo.se
Webb: lo.se

Lilla Nygatan 14, Stockholm
Tel 08-613 48 00
E-post: kansli@saco.se
Webb: saco.se

Linnégatan 14, Stockholm
Tel 08-782 91 00
E-post: info@tco.se
Webb: tco.se